

ความต้องการกำลังคนระดับปริญญาเอกของประเทศไทย

Manpower Requirement for Doctoral Graduates in Thailand

วิทยา เจียรพันธุ์¹ สมศักดิ์ วงศ์ปัญญาถาวร² และอภิชัย พันธเสน³

Wittaya Jiaraphan¹ Somsak Wongpanyathaworn² and Apichai Pantasen³

¹ วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

² International College of Digital Innovation, Chiang Mai University

³ สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

E-mail: dr.wittaya.j@gmail.com, somsak.wongp@gmail.com, rasmi_ap@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการกำลังคนระดับปริญญาเอกในอนาคตของประเทศไทย และเพื่อศึกษาศักยภาพของสถาบันการอุดมศึกษาในการผลิตดุษฎีบัณฑิตทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะต่อการผลิตกำลังคนระดับปริญญาเอกที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของประเทศต่อไป การวิจัยใช้เทคนิควิธีพยากรณ์ความต้องการกำลังคน (manpower requirement approach) ที่สอดคล้องกับความต้องการดุษฎีบัณฑิตของประเทศครอบคลุม 10 สาขา จำแนกตาม ISCED 2013

ผลการศึกษาพบว่า ภายใต้ข้อจำกัดของบุคลากรที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ในระดับปริญญาเอก ประเด็นคุณภาพของหลักสูตรระดับปริญญาเอกของสถาบันการอุดมศึกษาไทยมีความเกี่ยวข้องกับเชิงปริมาณอย่างใกล้ชิด โดยที่การผลิตดุษฎีบัณฑิตของไทยยังมีปัญหาเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะในหลักสูตรที่มีใช้วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ เนื่องจากสถาบันการอุดมศึกษาหลายแห่งมีแนวโน้มดำเนินการในหลักสูตรที่มีอุปสงค์จากสังคมค่อนข้างสูง เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ ดังนั้น แนวทางแก้ไขที่สำคัญคือ การยกระดับคุณภาพของหลักสูตรให้สูงขึ้น มุ่งเน้นการสร้างทีมนักวิจัยที่เข้มแข็ง เพื่อเป็นการผลิตดุษฎีบัณฑิตที่มีคุณภาพและพัฒนาบุคลากรของตนเองไปด้วยพร้อมกัน ขณะเดียวกัน สำหรับหลักสูตรระดับปริญญาเอกที่มีความต้องการเพิ่มมากขึ้นในอนาคต แต่สถาบันการอุดมศึกษายังไม่มีความพร้อมมากพอ จะต้องได้รับความช่วยเหลือตามความจำเป็น ส่วนหลักสูตรที่มุ่งแสวงประโยชน์ทางธุรกิจจะต้องถูกสั่งปิดทันที สำหรับมาตรการเชิงระบบของคุณภาพการศึกษา ควรจะดำเนินการอย่างเข้มงวดกับคุณภาพของการผลิต คือคุณภาพของดุษฎีบัณฑิตเป็นสิ่งสำคัญ มากกว่าเข้มงวดกับปัจจัยนำเข้าโดยไม่มี ความจำเป็นหรือมีเหตุผลเพียงพอ อย่างไรก็ตาม ในเบื้องต้นก็ต้องคำนึงถึงมาตรฐานเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของอาจารย์ และนักศึกษาในระดับหนึ่งในฐานะที่เป็นเงื่อนไขที่จำเป็น ขณะที่คุณภาพของดุษฎีบัณฑิตคือเงื่อนไขที่พอเพียง

คำสำคัญ: ความต้องการกำลังคน ปริญญาเอก ประเทศไทย

Abstract

The main objectives of the research were to predict the future demand for doctoral graduates in Thailand, as well as to evaluate potentiality of the universities both quality and quantity in order to meet the pre-requisite of the national development goal. The study began from the design for the future national development direction to be fulfilled through appropriate numbers of doctoral graduates in 10 areas classified by ISCED 2013, through the manpower requirement approach.

The results of the study found that under the existing constraints of qualified numbers of teaching personnel for the said purpose, the quality of graduates was closely related to the numbers being produced. As in the areas outside science and applied science subjects, the quality of doctoral graduates in general was

still a serious problem especially the ones that received very strong social pressure to produce a doctoral graduate for the sake of its title rather the real quality in it.

At the same time, there had been a strong tendency to universities to respond to such unnecessary demand through a commercialized way rather than their determination to build up a strong research team as well as to produce quality graduates and better academic development of their staff. The doctoral programs of this type of universities should be closed. On the other hand, the projects that were attempts by academic institutions for the said development objectives but facing various difficulties must be supported, especially in the areas that would serve the national development purpose in the future. As for the quality assurance, it should be more strictly applied to the quality of output that was the quality of the dissertation, than the one of inputs without sufficient reasons. However, minimum standard for quality and quantity for those who teach and would be students should be prevailed as a necessary condition, while the quality of the dissertation must be strictly observed as a sufficient condition.

Keywords: Manpower requirement, Doctoral graduates, Thailand

หลักการและเหตุผล

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา ได้ตระหนักถึงสถานการณ์และความเสี่ยงซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและภายในประเทศ จำเป็นต้องปรับตัวให้เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค อีกทั้งประเทศไทยมีพันธกรณีภายใต้กรอบความร่วมมือเพื่อสามารถใช้โอกาสที่เกิดขึ้นเพิ่มภูมิคุ้มกันให้ทุนที่มีอยู่ในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม พร้อมก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ขณะเดียวกัน ยังต้องสร้างความพร้อมสำหรับเชื่อมโยงด้านกายภาพทั้งโครงสร้างพื้นฐานและระบบลอจิสติกส์ควบคู่กับการยกระดับคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ การเสริมสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย การกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) ต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (2560-2564) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ ทำให้การพัฒนาประเทศก้าวสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้ง เสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนา ได้แก่ การเสริมสร้างทุนมนุษย์ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมคุณภาพ เป็นการสร้างความพร้อมให้ประเทศไทยมีบทบาทหน้าที่สร้างสรรค์ในเวทีระหว่างประเทศในประชาคมอาเซียน ซึ่งจะต้องมีการเตรียมการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันการอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

จากการศึกษาความต้องการกำลังคนเพื่อวางแผนการผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศไทย ในปี 2553 พบว่า การผลิตกำลังคนในตลาดแรงงานระดับปริญญาโทและปริญญาเอก มีความต้องการ (Demand) กำลังคนมากกว่าการผลิต (supply) เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีแนวโน้มของความต้องการเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ขณะที่การผลิตกำลังคนในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก มิได้เพิ่มขึ้นเท่าใดนัก ทำให้จำนวนอุปทานแรงงานที่เข้าสู่ตลาดในแต่ละปีมีจำนวนเพิ่มขึ้นไม่มาก จึงเกิดช่องว่างระหว่างอุปสงค์และอุปทาน สถาบันการอุดมศึกษาหลายแห่งจึงเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกเพื่อผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน จนส่งผลกระทบต่อกำลังคนระดับปริญญาเอกในประเทศไทยล้นเกินความต้องการในเวลาต่อมา

จากการสำรวจข้อมูลการจัดการศึกษาระดับปริญญาเอกของสถาบันการอุดมศึกษาในประเทศไทยที่ดำเนินการเปิดสอนจากฐานข้อมูลสถิติอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2559) พบว่า ในปี 2556 สถาบันการอุดมศึกษา 95 สถาบัน มีการจัดการศึกษาหลักสูตรระดับปริญญาเอก 1,127 หลักสูตร มีนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ จำนวน 24,514 คน มีผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกในระยะเวลา 9 ปี ตั้งแต่ปี 2549-2557 ทั้งสิ้น 13,785 คน ผู้สำเร็จการศึกษาล้วนจบในสาขาวิชา

ศึกษาศาสตร์ (3,679 คน) สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์และสถิติ (2,163 คน) รองลงมา ได้แก่ สาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์ (1,349 คน) สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพและสังคมสงเคราะห์ (1,312 คน) และสาขาวิศวกรรมศาสตร์ อุตสาหกรรมการผลิตและการก่อสร้าง (1,295 คน) ตามลำดับ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในภาพรวมของผู้สำเร็จการศึกษาทุกสาขา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2549 ถึงปีการศึกษา 2557 ระยะเวลา 9 ปี พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มสาขา สังคมศาสตร์ ในขณะที่กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มขึ้นในอัตราที่น้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก จำแนก 10 กลุ่มสาขาวิชาตาม ISCED 2013 ปีการศึกษา 2549-2557

สาขาวิชา	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	รวม (คน)
1. ศึกษาศาสตร์	172	225	150	329	530	351	366	1,007	549	3,679
2. ศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์	44	57	70	89	143	82	67	162	243	957
3. สังคมศาสตร์ วารสารศาสตร์และ สารสนเทศ	113	149	124	237	138	59	87	136	192	1,236
4. บริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์	9	12	10	19	204	165	230	123	578	1,349
5. วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์ และสถิติ	89	145	94	103	508	287	224	205	508	2,163
6. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	132	215	138	153	40	21	30	16	61	806
7. วิศวกรรมศาสตร์ อุตสาหกรรมการผลิต และการก่อสร้าง	82	128	86	149	208	140	151	101	250	1,295
8. เกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ การประมง และสัตวแพทยศาสตร์	55	78	67	69	158	58	94	71	72	722
9. วิทยาศาสตร์สุขภาพและ สังคมสงเคราะห์	97	164	72	121	232	129	139	118	240	1,312
10. การบริการ	23	16	19	15	37	32	20	27	77	266
รวม	816	1,189	830	1,284	2,198	1,324	1,408	1,966	2,770	13,785

ที่มา: ฐานข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2558

จากฐานคิดการศึกษาระดับปริญญาเอก ซึ่งเป็นระดับสูงสุดของการอุดมศึกษาที่มีเจตนารมณ์ในการสร้างนักวิชาการและนักวิชาชีพที่มีความรู้ความสามารถระดับสูงในสาขาวิชาต่างๆ ให้มีความสามารถในการทำงานวิจัยเพื่อบุกเบิก แสวงหาความรู้ใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีความสามารถในการสร้างสรรค์โครงสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการ เชื่อมโยงและบูรณาการศาสตร์ที่ตนเชี่ยวชาญกับศาสตร์อื่นได้อย่างต่อเนื่อง และที่ขาดไม่ได้ก็คือ ต้องมีคุณธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการและวิชาชีพกำกับ เพื่อให้ความรู้ทั้งหลายที่มีอยู่ เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ โดยไม่สร้างผลลัพธ์และผลกระทบทางลบต่อสังคมแต่อย่างใด แต่จากข้อเท็จจริงมีแนวโน้มที่ผ่านมาว่ามีมหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมากเริ่มมีความคิดเชิงพาณิชย์ในการผลิตดุขุภัณฑ์บัณฑิตตามความต้องการของผู้เรียนมากกว่าที่จะเน้นคุณภาพของดุขุภัณฑ์บัณฑิต จนเกิดมีวลีที่นำละอากกล่าวกันเป็นปกติว่า “จ่ายครบจบแน่” ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความล้มเหลวหรือความหายนะทางวิชาการของประเทศหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทันทั่วทั้ง เพราะคุณภาพของดุขุภัณฑ์บัณฑิตเป็นสิ่งที่ควรได้รับการเคารพและปกป้องโดยสถาบันการศึกษานั้นๆ เนื่องจากการจัดการโครงการปริญญาเอกเป็นชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย จึงต้องเน้นคุณภาพมากกว่า “ผลกำไร” ทั้งนี้เพราะโครงการปริญญาเอกในอีกความหมายหนึ่งคือ การสร้างทีมวิจัยที่เข้มแข็งให้แก่มหาวิทยาลัยและแก่ประเทศชาติ เป็นการผลิตดุขุภัณฑ์บัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถออกมาใช้สังคมและประเทศชาติให้สามารถพัฒนาก้าวหน้าไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคงแข็งแรง เป็นการช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถให้แก่คณาจารย์รุ่นใหม่ให้มีความรู้สึกรู้ว่าการทำงานทางวิชาการเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่และข้อค้นพบใหม่เป็นเรื่องที่ท้าทาย โครงการดุขุภัณฑ์บัณฑิตและทีมงานที่เข้มแข็งจะเป็น

แหล่งดึงดูดทุนเพื่อการวิจัยเป็นจำนวนมากให้กับสถานศึกษาด้วย ดังนั้นสถานศึกษาจึงควรคำนึงถึงชื่อเสียงและความจำเป็นในการพัฒนาประเทศในระยะยาว มากกว่ามุ่งหาผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ในระยะสั้น เท่ากับเป็นการทำลายชื่อเสียงของตนเองและของประเทศชาติในระยะยาว

จากฐานคิดดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) จึงได้มอบหมายให้คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัย เรื่อง ความต้องการกำลังคนระดับปริญญาเอกในอนาคตของประเทศไทย เพื่อให้แน่ใจว่าประเทศไทยมีคุณภาพและปริมาณกำลังคนระดับคุณวุฒิบัณฑิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยคำนึงถึงศักยภาพของสถาบันการอุดมศึกษาที่มีอยู่ในประเทศว่ามีความพร้อมเพียงใด โดยที่คุณภาพย่อมมีความสำคัญยิ่งกว่าปริมาณของคุณวุฒิบัณฑิต พร้อมทั้งมีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยว่าจะมีวิธีการพัฒนาคุณภาพของการผลิตกำลังคนในระดับปริญญาเอกตามความต้องการจำเป็นของประเทศไทยได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการกำลังคนระดับปริญญาเอกในอนาคตของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาศักยภาพการผลิตคุณวุฒิบัณฑิตของสถาบันการอุดมศึกษาไทยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เพื่อศึกษาความต้องการกำลังคนระดับปริญญาเอกในอนาคตของประเทศไทย จำแนกสาขาวิชาตาม ISCED 2013 จำนวน 10 สาขา ดังนี้

- 1) สาขาศึกษาศาสตร์ (Education)
- 2) สาขาศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (Arts and Humanities)
- 3) สาขาสังคมศาสตร์ วารสารศาสตร์และสารสนเทศ (Social Sciences, Journalism and Information)
- 4) สาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์ (Business, Administration and law)
- 5) สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์และสถิติ (Natural Sciences, Mathematics and Statistics)
- 6) สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication technologies-ICTs)
- 7) สาขาวิศวกรรมศาสตร์ อุตสาหกรรมการผลิตและการก่อสร้าง (Engineering, Manufacturing and Construction)
- 8) สาขาเกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ การประมง และสัตวแพทยศาสตร์ (Agriculture, Forestry, Fisheries and Veterinary)
- 9) สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพและสังคมสงเคราะห์ (Health and Welfare)
- 10) สาขาการบริการ (Services)

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล อาศัยข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ของสถาบันการอุดมศึกษาภาครัฐและภาคเอกชนทั่วประเทศ จากฐานข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2549-2557 (2558 2559) และข้อมูลจาก UNESCO Institute for Statistics (2014) รวมทั้ง การสุ่มตรวจงานวิทยานิพนธ์ (Dissertations) ของมหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบางแห่ง

3. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา ระหว่างปีการศึกษา 2558-2560

การดำเนินการวิจัย

1. วิธีการศึกษาความต้องการกำลังคนในระดับปริญญาเอกของไทย

ใช้การพยากรณ์โดยวิธีการทางวิชาการที่เรียกว่า “ความต้องการกำลังคน” (Manpower requirement approach) และใช้ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะคงที่ (Fixed coefficient) เป็นเครื่องมือในการประเมินความต้องการกำลังคนระดับปริญญาเอกในอนาคตของประเทศไทย ทั้งนี้ เริ่มต้นโดยใช้การประเมินจำนวนประชากรของประเทศในอนาคต แล้วแปลงเป็นประชากรวัยทำงานที่อยู่ในตลาดแรงงานในส่วนที่มีงานทำ หลังจากนั้นจึงประเมินเป็นการจ้างงานในภาคเศรษฐกิจต่างๆ รวมทั้งโครงสร้างของการจ้างงานด้วย โดยเริ่มพิจารณาจากระดับอุดมศึกษาเป็นหลัก ทำการประเมินเพื่อแยกสาขาการศึกษาแล้วลงรายละเอียดเฉพาะระดับปริญญาเอกในสาขาวิชาตาม ISCED 2013 จำนวน 10 สาขา ส่วนการคาดการณ์ในอนาคตให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ จะใช้ตัวเลขของประเทศมาเลเซียและเกาหลีใต้ที่คาดว่าจะมีความก้าวหน้ากว่าประเทศไทยในบางสาขาตั้งแต่ 5 ปี และ 10 ปี ตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษา ด้านการผลิต ยกเว้นด้านอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน และด้านการแปรรูปอาหาร ซึ่งประเทศไทยมีความก้าวหน้ากว่ามาเลเซียและไม่แน่นอนกว่าเกาหลีใต้ โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรมผลิตยานยนต์และชิ้นส่วน ด้านการขนส่งและสถานที่เก็บสินค้า ด้านข้อมูลข่าวสารและด้านการสื่อสาร เป็นต้น สำหรับสาขาที่ประเทศไทยทำได้คืออยู่แล้ว เช่น ภาคเกษตรกรรม ด้านการแพทย์และสังคมสงเคราะห์ และด้านการท่องเที่ยว ก็ปล่อยให้ไปตามแนวโน้มที่ควรจะเป็นของประเทศไทยเอง

2. วิธีการศึกษาศักยภาพการผลิตดัชนีบัณฑิตของสถาบันการอุดมศึกษาในประเทศไทยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงเปรียบเทียบจากรายงานทางสถิติอัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย ประเทศเกาหลีใต้ กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก และของโลก ระหว่างปี 2542 - 2557 ของ UNESCO Institute for Statistics - UIS (2014) พบว่า ในปี 2556 อัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยสูงถึงร้อยละ 51 ของประเทศมาเลเซียมีอัตราร้อยละ 37 และของประเทศสาธารณรัฐเกาหลีหรือประเทศเกาหลีใต้ มีอัตราสูงที่สุดถึงร้อยละ 97 ในขณะที่อัตราการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของทุกประเทศทั่วโลกโดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 33 เท่านั้น

UIS (2014) ยังได้รายงานถึงข้อมูลสัดส่วนของนักศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปของไทย เปรียบเทียบกับมาเลเซีย และเกาหลีใต้ ในช่วงปี 2553-2555 โดยพบว่า ไทยมีเพียงอัตราร้อยละ 1 ส่วนมาเลเซียและเกาหลีใต้ มีอัตราร้อยละ 2 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า สัดส่วนการมีดัชนีบัณฑิตของไทย (จากที่ผลิตเองในประเทศและจากผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ) ยังต่ำกว่ามาเลเซียและเกาหลีใต้ อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตจากข้อมูลดังกล่าวคือ การเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทยส่วนใหญ่ยังเป็นการอุดมศึกษาที่เน้นทฤษฎีเป็นฐานถึงร้อยละ 85 ขณะที่เน้นสายวิชาชีพ (เช่น ปวส.) เพียงร้อยละ 15 เท่านั้น ตรงกันข้ามกับมาเลเซียและเกาหลีใต้ที่เน้นการศึกษาที่เน้นวิชาชีพถึงร้อยละ 43 และ 24 ตามลำดับ ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่จะช่วยสร้าง GDP นั้นมีได้อยู่ที่ผู้มีคุณวุฒิปริญญาเอกเป็นหลัก แต่น่าจะอยู่ที่สัดส่วนของผู้มีความรู้และทักษะทางวิชาชีพมากกว่าทางวิชาการ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับมาเลเซียและเกาหลีใต้แล้ว เรื่องนี้ประเทศไทยยังเป็นรองทั้งสองประเทศอยู่มาก

นอกจากนี้งานวิจัยนี้ยังได้ตั้งข้อสงสัยในด้านคุณภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณของผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาศึกษาศาสตร์ (Education) สาขาศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (Arts and Humanities) และบริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์ (Business, Administration and Law) จากมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้งนี้ได้มีปัญหามหาวิทยาลัยของเอกชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏบางแห่งเท่านั้น แม้แต่มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบางแห่ง ก็อาจมีข้อสงสัยในเรื่องคุณภาพของบางหลักสูตร/สาขาวิชาในบางปีการศึกษาที่ได้จากการสุ่มตรวจดัชนีพันธกิจของคณะผู้วิจัยเองและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ทั้งนี้ โดยได้มีการสุ่มตรวจคุณภาพของรายงานดัชนีพันธกิจของบัณฑิตของนักศึกษา

ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยเฉพาะ ปัญหาเชิงคุณภาพของสาขาการบริหารการศึกษาและสาขารัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเฝ้าระวัง

ในรายงานฉบับนี้ ตัวบ่งชี้คุณภาพอย่างเป็นระบบส่วนหนึ่งได้จากการศึกษาความพอเพียงของอาจารย์ที่จะสอนในระดับปริญญาเอกในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จำแนกตามสาขาวิชาต่าง ๆ โดยคำนวณจากอาจารย์ที่ควรจะมีสำหรับสอนในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ส่วนที่เหลือถ้ายังมีเหลืออยู่ก็ต้องเป็นอาจารย์ที่มีคุณวุฒิปริญญาเอกเท่านั้น ซึ่งพบว่าการประเมินด้วยวิธีดังกล่าวมหาวิทยาลัยมิใช่แต่เฉพาะของเอกชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏเท่านั้น แต่สถาบันการอุดมศึกษาของรัฐในต่างจังหวัดหลายแห่งก็มีความพร้อมในด้านนี้เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะต้องวิเคราะห์ร่วมกับการตีพิมพ์บทความทางวิชาการของอาจารย์ บนฐานข้อมูล SCOPUS ซึ่งพอจะบ่งชี้ถึงคุณภาพอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเหล่านั้นได้ ปรากฏว่ามีเพียง 30 มหาวิทยาลัยเท่านั้นที่พบว่ามี การตีพิมพ์บทความทางวิชาการในฐานข้อมูลดังกล่าว เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าน่าจะมีมหาวิทยาลัยเพียงไม่เกิน 30 แห่งเท่านั้นที่อาจจะถือได้ว่ามีคุณภาพพอที่จะผลิตดุษฎีบัณฑิตได้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการศึกษาข้อมูลการผลิตดุษฎีบัณฑิตของสถาบันการอุดมศึกษาของไทยระหว่างปีการศึกษา 2549-2557 (ตามตารางที่ 1) พบว่า สาขาที่ผลการประเมินบ่งชี้ชัดว่าผลิตดุษฎีบัณฑิตล้นเกิน ได้แก่ สาขาศึกษาศาสตร์ และสาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิเทศศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาศึกษาศาสตร์ ซึ่งมีแนวโน้มอย่างชัดเจนโดยมีผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกในปี 2556 และ 2557 ถึง 1,007 คน และ 549 คน ตามลำดับ ส่วนสาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิเทศศาสตร์ นั้น ภาพในปี 2556 และ 2557 ยังไม่ชัดเจนเท่าใดนัก เนื่องจากมีจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกเพิ่มสูงขึ้นผิดปกติในปี 2557 เพียงปีเดียว แต่ในอนาคตคาดว่าจะมีการผลิตดุษฎีบัณฑิตล้นเกินทั้งสองสาขา ซึ่งความหมาย “ล้นเกิน” นั้นมิได้หมายความว่า จะมีปัญหาดุษฎีบัณฑิตจะไม่มีงานทำ ทั้งนี้เพราะการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิตอาจมิได้เป็นการศึกษาเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานเสมอไป นักศึกษาส่วนหนึ่งถึงค่อนข้างมากมีงานทำอยู่แล้ว แต่ที่มีการผลิตดุษฎีบัณฑิตล้นเกินเป็นเพราะมีแรงกดดันจากด้านอุปสงค์สูง ดังเช่นในกรณีของสาขาศึกษาศาสตร์โดยเฉพาะในหลักสูตรบริหารการศึกษา (Education Administration) ซึ่งมีแรงกดดันจากกฎระเบียบที่กำหนดคุณวุฒิทางการศึกษาสำหรับตำแหน่งผู้บริหารการศึกษา ส่วนสาขาสาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิเทศศาสตร์ โดยเฉพาะในหลักสูตรบริหารธุรกิจ (Business Administration) นั้นเป็นเรื่องของความต้องการของตลาดของผู้ประสงค์จะเรียน

สำหรับสาขาสังคมศาสตร์ วารสารศาสตร์และสารสนเทศ ซึ่งรวมสาขาเศรษฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสาขารัฐศาสตร์ (Political Science) เข้าไปด้วย มีแนวโน้มที่ตลาดแรงงานมีความต้องการดุษฎีบัณฑิตทั้งในสาขาเศรษฐศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์ และสาขาสังคมศาสตร์ เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับพร้อมกับการพัฒนาประเทศ โดยงานวิจัยนี้พบว่า คณาจารย์ในสาขานี้มีการตีพิมพ์บทความทางวิชาการบนฐาน SCOPUS มากเป็นอันดับที่หนึ่ง หลักสูตรภายใต้สาขาดังกล่าวจึงไม่น่าจะมีปัญหาในด้านคุณภาพของของดุษฎีบัณฑิตมากนัก ยกเว้นกรณีของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งมีแรงกดดันจากอุปสงค์ของผู้ศึกษาที่เป็นผู้ทำงานอยู่ในระบบราชการและภาคเอกชน

ดังนั้นหลักสูตรต่าง ๆ ในสามสาขาดังกล่าวข้างต้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องกำหนดมาตรการเพื่อยกระดับคุณภาพของผู้เรียนให้ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะการมุ่งเน้นคุณภาพของดุษฎีบัณฑิตของนักศึกษาต้องให้มีคุณภาพทางวิชาการเป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น

2. จากการคำนวณโดยคณะผู้วิจัยเพื่อพยากรณ์ความต้องการกำลังคนที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากในประเทศ จำแนกสาขาวิชาตาม ISCED 2013 ในระยะเวลา 10 ปี ระหว่างปี 2558-2567 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นประเด็นศักยภาพในการผลิตบุคลากรของสถาบันการอุดมศึกษาไทยในเชิงปริมาณว่ามีการผลิตล้นเกินหรือขาดแคลนหรือเพียงใด จากการวิเคราะห์ภาพรวมในระยะกลางถึงระยะยาว บุคลากรในระดับปริญญาเอกยังถือได้ว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นที่จะช่วยในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ภายใต้ข้อสมมติฐานต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ จึงพบว่า ในอนาคตประเทศไทยยังมีความต้องการกำลังคนระดับปริญญาเอกอีกมากบ้างน้อยบ้างตามความจำเป็นของสถาบันการอุดมศึกษาในแต่ละปี ทั้งนี้ สถาบันแต่ละแห่งต่างก็มีศักยภาพมากพอที่จะผลิตบุคลากรในเชิงปริมาณได้ตามความต้องการของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะในสาขาที่ขาดแคลน (หากมีการร้องขอ) ซึ่งจากผลการคำนวณอนาคตประเทศไทยคาดว่าจะขาดแคลนบุคลากรในสาขาต่าง ๆ ได้แก่ สาขาวิศวกรรมศาสตร์ อุตสาหกรรมการผลิตและการก่อสร้าง จะขาดแคลนมากที่สุดเป็นจำนวน 5,489 คน รองลงมาได้แก่ สาขาสังคมศาสตร์ วารสารศาสตร์และสารสนเทศ สาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์ และ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จะขาดแคลนเป็นจำนวน 3,887 คน, 3,364 คน และ 3,081 คน ตามลำดับ ส่วนสาขาเกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ การประมงและสัตวแพทย์ เป็นสาขาที่ขาดแคลนน้อยที่สุด (785 คน) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 พยากรณ์ความต้องการกำลังคนที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากในประเทศ

จำแนกสาขาวิชาตาม ISCED 2013 ระหว่างปี 2558-2567

สาขาวิชา	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	รวม (คน)
1. ศึกษาศาสตร์	0	373	328	361	397	208	301	311	316	296	2,891
2. ศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์	191	62	147	161	175	98	150	157	162	154	1,457
3. สังคมศาสตร์ วารสารศาสตร์ และสารสนเทศ	216	97	102	324	357	372	521	568	631	699	3,887
4. บริหารธุรกิจ การจัดการ และนิติศาสตร์	668	590	32	44	63	254	404	416	436	457	3,364
5. วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์และสถิติ	136	0	60	63	366	229	366	336	314	290	2,160
6. เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร	150	181	243	327	439	226	313	354	399	449	3,081
7. วิศวกรรมศาสตร์ อุตสาหกรรมการผลิต และการก่อสร้าง	739	114	123	439	485	469	676	736	813	895	5,489
8. เกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ การประมง และ สัตวแพทยศาสตร์	150	0	58	49	41	38	61	122	129	137	785
9. วิทยาศาสตร์สุขภาพ และสังคมสงเคราะห์	503	0	40	41	11	168	384	368	346	327	2,188
10. การบริการ	231	183	210	243	279	123	198	206	213	220	2,106
รวม	2,984	1,600	1,343	2,052	2,613	2,185	3,374	3,574	3,759	3,924	27,408

ที่มา: จากการคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

3. ผลการวิจัยต่อประเด็นศักยภาพในการผลิตบัณฑิตทางการศึกษาระดับปริญญาเอกในเชิงคุณภาพ ซึ่งผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นโดยชัดเจนต่อปรากฏการณ์ของปัญหา กล่าวคือ จำนวนคณาจารย์ต่อนักศึกษาทั้งหมดที่อาจจะมีปัญหาในสาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์ และสาขาศึกษาศาสตร์ ส่วนสาขาอื่นๆ ที่เหลือนั้นไม่น่าจะมีปัญหาแต่อย่างใด นอกจากนี้

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของรายวิชาของแต่ละมหาวิทยาลัย ยังพบว่า มีมหาวิทยาลัยที่ประสบปัญหาขาดแคลนอาจารย์สอนรายวิชาของสองสาขานี้มากที่สุด ที่น่าสังเกตคือมิได้มีปัญหาดังกล่าวเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเอกชนเท่านั้น แม้แต่สถาบันการอุดมศึกษาของรัฐชั้นนำในภูมิภาคก็ประสบปัญหานี้เช่นเดียวกัน ในขณะที่สาขาที่มีปัญหาน้อยที่สุด ได้แก่ สาขาเกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ การประมงและสัตวแพทยศาสตร์ ตามมาด้วย สาขาศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สาขาบริการ และสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์และสถิติ ตามลำดับ

4. ผลการวิจัยพบว่า เกือบทุกสถาบันการอุดมศึกษาของรัฐ มีปัญหาขาดแคลนอาจารย์ระดับปริญญาเอก ในปี 2553 แต่ความขาดแคลนลดลงในปี 2557 มีข้อที่น่าสังเกตคือ มหาวิทยาลัยที่มีการเปิดการเรียนการสอนในสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์และสถิติ สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพและสังคมสงเคราะห์ สาขาเกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ การประมงและสัตวแพทย์ และสาขาวิศวกรรมศาสตร์ อุตสาหกรรมการผลิตและการก่อสร้าง ล้วนมีการตีพิมพ์บทความทางวิชาการระดับนานาชาติบนฐาน SCOPUS กันมากเมื่อเทียบกับสาขาอื่นๆ โดยมีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นผู้นำ ตามมาด้วยมหาวิทยาลัยชั้นนำของรัฐอีกหลายแห่ง หากจะนับจำนวนบทความทางวิชาการประมาณ 400 บทความระหว่างปี 2554-2557 เป็นเกณฑ์ตัดสินคุณภาพกับ 4 สาขาดังกล่าวนี้ ถึงแม้สถาบันการอุดมศึกษาของรัฐหลายแห่งจะยังมีปัญหาขาดแคลนอาจารย์ในสาขาเหล่านี้อยู่บ้าง แต่ก็สามารถชดเชยได้ด้วยคุณภาพของอาจารย์จากผลงานตีพิมพ์ในวารสารนานาชาติ อาจสรุปได้ว่าสถาบันการอุดมศึกษาของรัฐที่มีการเปิดการเรียนการสอนระดับปริญญาเอกใน 4 สาขานี้ ส่วนใหญ่จะไม่มีปัญหาคุณภาพของคณาจารย์เท่าใดนัก ถึงแม้ในเบื้องต้นอาจจะถือว่ามีปัญหาเชิงปริมาณอยู่บ้างก็ตาม

5. ในประเด็นเงื่อนไขด้านคุณภาพของปัจจัยนำเข้า (inputs) อันได้แก่ คุณภาพของผู้เรียน และคุณภาพและปริมาณของอาจารย์ผู้สอนในจำนวนที่เหมาะสมเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น ขณะที่คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา (outputs) เป็นเงื่อนไขที่พอเพียงและสามารถใช้เป็นปัจจัยในการตัดสินคุณภาพของสถาบันการอุดมศึกษาในการผลิตคณาจารย์บัณฑิตศึกษาได้ ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง ย่อมมีกฎกติกาที่เข้มงวดเกี่ยวกับอาจารย์ที่รับผิดชอบควบคุมดูแลคุณลักษณะของนักศึกษา โดยเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ถ้าหากอาจารย์ที่ทำหน้าที่ดังกล่าวมีนักศึกษามากเกินไปในบางปี หรือมีเวลาให้กับนักศึกษาแต่ละคนไม่เพียงพอ ก็อาจจะมีปัญหาด้านคุณภาพของคณาจารย์ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของคณาจารย์บัณฑิตได้เช่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่เป็นผลจากการประเมินความต้องการกำลังคนระดับปริญญาเอกในอนาคตและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปริมาณและคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาคณาจารย์บัณฑิตในสาขาต่างๆ

1.1 สาขาที่จำเป็นจะต้องส่งเสริมเป็นพิเศษและผลิตให้มากขึ้นในอนาคตคือสาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของประเทศในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันสาขานี้ยังมีความขาดแคลนอาจารย์ที่จำเป็นจะต้องมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้นด้วย ส่วนสาขาบริการ และสาขาเกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ การประมงและสัตวแพทย์ แม้จะมีผลดีต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต ความต้องการในระดับปริญญาเอกจะไม่เพิ่มขึ้นมากนัก ดังนั้นการรักษาระดับการผลิตตามแนวโน้มในปี 2557 และ 2558 ยังน่าจะเพียงพอ

1.2 สาขาที่สะท้อนว่าไม่มีปัญหาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพของอาจารย์ รวมทั้งปริมาณและคุณภาพของคณาจารย์บัณฑิต คือ กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ได้แก่ สาขาวิศวกรรมศาสตร์ อุตสาหกรรมการผลิตและการก่อสร้าง น่าจะผลิตเพิ่มมากขึ้นตามอัตราการขยายตัวของการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการลงทุนในภาคการผลิตที่เพิ่มมากขึ้นในอนาคต ส่วนสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์และสถิติ เพิ่มขึ้นพอประมาณในอัตราไม่สูงมากนัก ในขณะที่สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพและสังคมสงเคราะห์ ถึงแม้จะมีความต้องการเพิ่มมากขึ้นสำหรับคณาจารย์บัณฑิตในสาขานี้ตั้งแต่ปี 2564 เป็นต้นไป ซึ่งก่อนหน้านี้ความต้องการอาจจะไม่มากนักเพราะมีตัวเลขในการผลิตปี 2557 ค่อนข้างสูง ถ้ายังคงผลิตในอัตราดังกล่าวจะมีผู้สำเร็จการศึกษาไปประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่ทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพจะเพิ่มมากขึ้น

1.3 สาขาที่มีแนวโน้มว่าจะมีการผลิตดัชนีบัณฑิตล้นเกินในสองสาขาคือสาขาศึกษาศาสตร์และสาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาศึกษาศาสตร์ มีแนวโน้มล้นเกินอย่างชัดเจนตั้งแต่ปี 2556 และ 2557 ส่วนสาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์ ภาพในปี 2556 และ 2557 ยังไม่ชัดเจน แต่ในอนาคตน่าจะมีการผลิตที่ล้นเกิน ซึ่งความหมายของคำว่า “ล้นเกิน” ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าจะมีปัญหาไม่มีงานทำ ทั้งนี้เพราะการศึกษาในระดับปริญญาเอกมิได้เป็น การศึกษาเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานเสมอไป ผู้ศึกษาส่วนหนึ่งและเป็นส่วนค่อนข้างมากมีงานทำอยู่แล้ว ที่ว่า “ล้นเกิน” เพราะมีแรง กกดดันจากด้านอุปสงค์สูง ในกรณีของสาขาศึกษาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรการบริหารการศึกษา มีแรงกดดันที่เกิดจาก กฎระเบียบที่กำหนดสำหรับตำแหน่งผู้บริหาร ส่วนสาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขา บริหารธุรกิจ (Business administration) เป็นเรื่องของความต้องการของตลาดของผู้ประสงค์จะเรียน ทางแก้ในประเด็นนี้สำหรับ สาขาบริหารการศึกษาอาจจะต้องเจรจากับกระทรวงศึกษาธิการที่จะขอเปลี่ยนกฎเกณฑ์ในการเข้าตำแหน่งบริหารโดยการ ฝึกอบรม โดยไม่ต้องเน้นคุณวุฒิทางการศึกษาในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตเป็นสำคัญ นอกจากนี้ เพื่อแก้ไขปัญหาการผลิต ดุษฎีบัณฑิตในอนาคตล้นเกินทั้งในสาขาศึกษาศาสตร์และสาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์ จะต้องเข้มงวดด้าน คุณภาพการศึกษาให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพผลผลิตที่เป็นดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา

1.4 สำหรับสาขาสังคมศาสตร์ วารสารศาสตร์และสารสนเทศ ซึ่งรวมรัฐประศาสนศาสตร์เข้าไปด้วย เพราะเป็นส่วนหนึ่ง ของวิชารัฐศาสตร์ งานศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า ดุษฎีบัณฑิตสาขารัฐศาสตร์ สาขาเศรษฐศาสตร์ และสาขาสังคมวิทยา มีแนวโน้มที่ ตลาดมีความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งจะต้องขยายตัวเร็วขึ้นพร้อมกับการพัฒนาของประเทศ โดยที่คณาจารย์ในสาขา ดังกล่าวมีผลงานตีพิมพ์บทความทางวิชาการบนฐาน SCOPUS มากเป็นอันดับหนึ่ง จึงไม่น่าจะมีปัญหาในด้านคุณภาพของดุษฎี บัณฑิตมากนัก ยกเว้นกรณีของสาขารัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งมีแรงกดดันจากความต้องการของผู้ที่ทำงานอยู่ในระบบราชการแล้ว ด้วยเหตุผลต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นถ้าปัญหาในสาขานี้มีเฉพาะสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ที่เป็นปัญหาจำเป็นจะต้อง แก้ไขโดยการยกระดับคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาให้ได้ตามต้นแบบมาตรฐานคือ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดยเน้น คุณภาพของดุษฎีนิพนธ์ให้มีคุณภาพมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาพิจารณาจากสถาบันการศึกษาในภาพรวม

2.1 งานศึกษานี้ถ้าหากใช้ตัวเลขการตีพิมพ์บทความทางวิชาการของอาจารย์บนฐาน SCOPUS เป็นหลัก ซึ่งได้แสดงให้เห็น ถึงความสอดคล้องกับคุณภาพของสถาบันการศึกษาและดุษฎีบัณฑิตที่ผลิตได้ในระดับหนึ่ง ก็จะทำให้เห็นว่ามิสถาบันการอุดมศึกษา ไม่เกิน 30 แห่ง ที่มีคุณภาพเพียงพอที่จะผลิตดุษฎีบัณฑิตที่มีคุณภาพ ดังนั้นจึงควรที่จะเข้มงวดกับโครงการดุษฎีบัณฑิตในสถาบัน การอุดมศึกษาที่เหลือนอกเหนือจากนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาที่มีปัญหา เป็นต้นว่า สาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขา ศึกษาศาสตร์ และสาขาบริหารธุรกิจ การจัดการและนิติศาสตร์ ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีการผลิตล้นเกินความจำเป็น เนื่องจากมีแรง กกดดันจากด้านอุปสงค์เป็นหลัก

2.2 งานศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าคุณภาพของการผลิตดุษฎีบัณฑิตจากสถาบันการอุดมศึกษาของรัฐทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค อยู่ในเกณฑ์ที่สามารถยอมรับได้โดยทั่วไป แต่จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงรายละเอียดในแต่ละคณะวิชาและคุณภาพ ตลอดจนเวลา ของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักเป็นรายกรณีด้วย ส่วนกรณีมหาวิทยาลัยราชภัฏส่วนใหญ่อาจจะยังเร็วเกินไปที่จะเปิดการ เรียนการสอนในระดับดุษฎีบัณฑิต ถ้าหากมีแห่งใดเสนอขอเปิดโครงการใดจะต้องมีการตรวจสอบความพร้อมอย่างเข้มงวด พอสมควร แต่ถ้าหากการอนุมัติโครงการเป็นอำนาจของสภามหาวิทยาลัยนั้นๆ เป็นหลัก จะต้องมีการกำหนดให้สภามหาวิทยาลัย เหล่านั้นจะต้องรับผิดชอบร่วมด้วยในกรณีที่ตรวจพบว่าโครงการใดของมหาวิทยาลัยใดผลิตดุษฎีบัณฑิตที่ไม่มีคุณภาพ โดยใช้ หลักเกณฑ์ที่จะชี้ว่าดุษฎีบัณฑิตที่ผลิตได้มีคุณภาพหรือไม่ ตรวจสอบจากคุณภาพของดุษฎีนิพนธ์ว่ามีส่วนที่มีคุณภาพไม่ได้ มาตรฐานเกินร้อยละ 10

2.3 ในกรณีของมหาวิทยาลัยเอกชนอาจจะใช้เกณฑ์การทำโครงการเพื่อแสวงหากำไรหรือหวังผลในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก หรือไม่ โดยใช้เกณฑ์ที่ง่ายและตรงไปตรงมาคือ มีปริมาณและคุณภาพอาจารย์เทียบกับจำนวนนักศึกษาว่าสอดคล้องกับมาตรฐาน เบื้องต้นที่กำหนดโดย สกอ. หรือไม่ ถ้าหากมีแนวโน้มดังกล่าวควรที่ สกอ. จะพิจารณาสั่งปิดโครงการในที่สุด

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับมาตรการตรวจสอบคุณภาพของแต่ละโครงการ

3.1 ที่ผ่านมา สกอ. ค่อนข้างจะเน้นการตรวจสอบมาตรฐานที่เกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นหลัก เพราะเป็นเรื่องที่สามารถตรวจสอบได้ง่ายเพราะมีระเบียบกำหนดไว้อย่างชัดเจน โดยอาจไม่ให้ความสำคัญต่อการตรวจสอบผลผลิต (Output) เท่าที่ควร ทั้งที่มีความสำคัญกว่า เพราะกระบวนการในการกำหนดมาตรฐานและการตรวจสอบทำได้ยากกว่า โดยมีการตรวจสอบที่สามารถกำหนดได้ชัดเจนเพียงประการเดียวคือ การตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการที่ยอมรับได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคุณภาพของผลผลิตเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุด ซึ่งสามารถตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นได้จากการตรวจสอบเอกสารอ้างอิงเป็นภาษาต่างประเทศว่ามีสัดส่วนมากพอหรือไม่ ความทันสมัยของเอกสารที่นำมาอ้างอิงเหล่านั้น และวรรณกรรมปริทัศน์ที่จะนำไปสู่กรอบความคิด วิธีวิทยา หรือทฤษฎีใหม่ที่ดีกว่าที่มีอยู่เดิมหรือไม่ ทั้งนี้ไม่รวมถึงสิ่งที่ค่อนข้างจะชัดเจนที่เป็นปัญหาจริยธรรมคือ การลอกเลียนความคิดของผู้อื่นโดยไม่มีการอ้างอิงอย่างเหมาะสม แต่ที่ยากที่สุดคือ ความแปลกใหม่ของการค้นพบ รวมทั้งความลุ่มลึกของการศึกษา ซึ่งตรวจสอบในลักษณะหลังนี้อาจจะต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความโดดเด่นในสาขาวิชานั้นและเป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ ตรงนี้คือเหตุผลที่ สกอ. อาจจะไม่ประสงค์จะตรวจสอบอย่างเข้มข้นในลักษณะนี้ แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นค่อนข้างจะสม่ำเสมอในทุกสาขาวิชา ส่วนความถี่และห่างย่อมขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของสถาบันและของคณะบุคคลที่จัดทำโครงการเหล่านั้นว่ามีมากน้อยเพียงใด

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับมาตรฐานในการตรวจสอบ

4.1 การตรวจสอบปัจจัยนำเข้าถือว่าเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในเบื้องต้นเพื่อคัดกรองส่วนที่เห็นว่ามีผลทำให้ไม่มีคุณภาพอย่างชัดเจน แต่ในขณะเดียวกันจะต้องแน่ใจว่ามาตรฐานดังกล่าวจะต้องไม่ซึ่งตึงจนเกินไป จะต้องพิจารณาเหตุผลในด้านคุณภาพประกอบ เป็นต้นว่า ไม่ควรห้ามอาจารย์พิเศษที่ไม่ใช่อาจารย์ประจำเป็นที่ปรึกษาหลัก ทั้งๆ ที่มีเวลาและความรู้ความสามารถ นอกจากนี้ การเคร่งครัดคุณสมบัติของอาจารย์ในสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษาโดยจะต้องตรงกับสาขาที่เปิดสอนเป็นความคิดที่ล้าหลังและไม่คำนึงถึงพัฒนาการความรู้และความคิด ควรจะยกเลิกกฎเกณฑ์เช่นนี้เสีย

4.2 สกอ. ควรให้ความสนใจกับผลผลิตให้มากกว่าที่เป็นอยู่ โดยจัดให้มีคณะกรรมการที่เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ที่เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ เป็นผู้สุ่มประเมินคุณภาพของดุชนิพนธ์ในกรณีที่เกิดความสงสัยหรือมีกรณีที่เกิดความไม่ชัดเจน

4.3 ควรจะมีระบบบัญชีสำหรับอาจารย์ที่ปรึกษาดุชนิพนธ์ที่ค้นพบว่าไม่ให้ความสนใจแก่คุณภาพของดุชนิพนธ์เท่าที่ควร โดยห้ามมิให้อาจารย์เหล่านั้นเกี่ยวข้องกับโครงการในระดับดุชนิพนธ์ทุกแห่งในประเทศไทย

5. ข้อเสนอแนะมาตรการเพื่อการส่งเสริมสำหรับสถาบันการอุดมศึกษา

สำหรับสถาบันการอุดมศึกษาที่จัดทำโครงการดุชนิพนธ์โดยไม่หวังผลกำไรหรือหวังผลเชิงพาณิชย์ แต่ต้องการเป็นการพัฒนาอาจารย์และพัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง ตลอดจนพัฒนาที่นักวิจัยในสถาบันของตนให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น แต่ยังผลิตดุชนิพนธ์ที่ได้คุณภาพไม่ถึงมาตรฐาน สกอ. ควรมีโครงการที่จะช่วยส่งเสริมทางการเงิน บุคลากร และวิชาการให้โครงการดุชนิพนธ์ในสถาบันการศึกษาเหล่านี้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เป็นกำลังผลิตที่สำคัญของประเทศสืบไปในอนาคต

อนึ่ง เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันการอุดมศึกษาที่ผลิตดุชนิพนธ์ในเชิงคุณภาพ สกอ. ควรมีการช่วยประชาสัมพันธ์สถาบันดังกล่าวสู่สาธารณะอย่างแพร่หลาย เพื่อให้ผู้ที่เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกได้รับข้อมูลที่มากเพียงพอประกอบการตัดสินใจ

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2558. เข้าถึงจาก <http://mcuaad.mcu.ac.th/upload/downs/4aaa48108cae859fe7f9b8136390184b.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2559).

คณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2556). สรุปมติการประชุมคณะกรรมการการอุดมศึกษา (กกอ.) ในการประชุมครั้งที่ 6/2556 เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2556. เข้าถึงจาก <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/resolution/2556/news%206-56.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2559).

คณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2557). สรุปมติการประชุมคณะกรรมการการอุดมศึกษา (กกอ.) ครั้งที่ 1/2557 วันที่ 2 มกราคม 2557. เข้าถึงจาก <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/resolution/2557/news1-57.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2559).

คณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2558). สรุปการประชุมคณะกรรมการการอุดมศึกษา (กกอ.) ครั้งที่ 6/2558 วันที่ 20 พฤษภาคม 2558. เข้าถึงจาก <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/resolution/2556/news%206-56.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2559).

บัณฑิตวิทยาลัย. (2557). ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล เรื่องโครงการหลักสูตรปริญญาเอก (Ph.D. by Publication) พ.ศ. 2557. จังหวัดนครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2558). การรับสมัครเข้าศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษาประจำภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2558. เข้าถึงจาก <http://www.grad.cmu.ac.th/admissions/indexth.php?p=103&find=1&major&branch&status&round&year&sem&tab=1&page=12>. (สืบค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2558).

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2558). ประกาศมหาวิทยาลัยนเรศวร เรื่อง การรับสมัครบุคคลเข้ารับการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ปีการศึกษา 2559. เข้าถึงจาก http://www.acad.nu.ac.th/acad_admission/data/2559/MASTER/ANNOUCE_MASTER_59.pdf. (สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2559).

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (ม.ป.ป.). หลักสูตรระดับปริญญาเอก. เข้าถึงจาก <http://www.grad.mahidol.ac.th/th/prospective-students/degree.php?id=D&grp=0>. (สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2559).

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2555). ข้อบังคับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ว่าด้วยการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. 2555. เข้าถึงจาก <http://www.grad.mju.ac.th/document/handbook2555.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 22 ธันวาคม 2558).

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (2557). รายชื่อบัณฑิต มหาบัณฑิต ดุษฎีบัณฑิตปี 2557. เข้าถึงจาก http://www.academic.cmru.ac.th/graduate57/doc/graduate51-list_grd.pdf. (สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2559).

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (2558). รายชื่อบัณฑิต มหาบัณฑิต ดุษฎีบัณฑิตปี 2558. เข้าถึงจาก <http://www.plan.cmru.ac.th/dataset/std.php>. (สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2559).

มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2554). ข้อบังคับมหาวิทยาลัยนเรศวร ว่าด้วยเรื่องการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ปีพุทธศักราช 2554. เข้าถึงจาก <http://office.nu.ac.th/meeting/prb/13.2.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2559).

มหาวิทยาลัยมหิดล. (2555). ข้อมูลสถิติจากรายงานประจำปี 2555 มหาวิทยาลัยมหิดล. เข้าถึงจาก <http://www.mahidol.ac.th/th/statistic/2555/statistic2555-10.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2559).

มหาวิทยาลัยมหิดล. (2556). ข้อมูลสถิติจากรายงานประจำปี 2556 มหาวิทยาลัยมหิดล. เข้าถึงจาก <http://www.mahidol.ac.th/th/statistic/2556/statistic2556-11.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2559).

มหาวิทยาลัยมหิดล. (2558). ข้อมูลสถิติจากรายงานประจำปี 2558 มหาวิทยาลัยมหิดล.

เข้าถึงจาก <http://www.mahidol.ac.th/th/statistic/2558/statistic2558-10.pdf>. (สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2559).

สำนักงานคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา. (2553). รายงานประจำปี 2553. จังหวัดเชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สำนักทะเบียนและประมวลผลสำนักทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2558). สถิติผู้สำเร็จการศึกษา

ปีการศึกษา 2553-2557. เข้าถึงจาก <http://www.reg.nu.ac.th/registrar>. (สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2559).

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2558). ฐานข้อมูล “จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก 10 สาขา

ปี 2549 – 2557”. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2559). ฐานข้อมูลสถิติอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2557). กำลังคนภาครัฐ ปี 2555 – 2556. จังหวัดนนทบุรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย

พ.ศ. 2553-2583. กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). การเปลี่ยนปีฐานสถิติรายได้ประชาชาติ.

เข้าถึงจาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=317>. (สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2559).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). โครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร 2549-2558. [ซีดี - รอม].

สาระสังเขปจาก : ข้อมูลระดับย่อยโครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักร.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2552). การจัดประเภทมาตรฐานอุตสาหกรรม (ประเทศไทย) (TSIC NSO Revised Version 2009).

เข้าถึงจาก <http://statstd.nso.go.th/classification/structure.aspx?id=17>. (สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2559).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). ภาวะการทำงานของประชากร.

เข้าถึงจาก <http://service.nso.go.th/nso/web/survey/surpop2-2-1.html> (สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2559).

สำนักทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2558). รายงานประจำปี 2557.

เข้าถึงจาก <https://www.reg.cmu.ac.th/annual/57/>. (สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2559).

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2558). ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์.

เข้าถึงจาก http://library.cmu.ac.th/digital_collection/etheses/. (สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2559).

Department of Statistics Malaysia. Breakdown of Employment within Sectors, (2011).

Available: http://www.ilmia.gov.my/custom/dashboard/core_indicators.php?bin=sector.

(November 6, 15).

Department of Statistics Malaysia. Time Series Data. Available: https://www.statistics.gov.my/index.php?r=column/ctimeseries&menu_id=NHJlaGc2Rig4ZXlGTjh1SU1kaWY5UT09.

(November 9, 15).

Korean Education Statistics Service. Brief statistics on employment. Available: <http://kess.kedi.re.kr/eng/publ/view;jsessionid=loyN3eTZNP5Z0GzN4tTymmJic25h8fiNa7nrmTncxhdMLUDcOfloHvK8ClvTzPIR?survSeq=2014&publSeq=17&menuSeq=3645&itemCode=02&language=en#>.

(November 9, 15).

Ministry of Education Malaysia. (2558). National Education Statistic: Higher Education Sector 2013.

Ministry of Employment and Labor. Survey on Labor Conditions by Types of Employment.

Available: <http://www.moel.go.kr/english/pas/pasMOEL.jsp>. (November 9, 15).

National Employment Returns. Education Structure by NKEA. Available: http://www.ilmia.gov.my/custom/dashboard/core_indicators.php?bin=nkea.

(November 9, 15).

The World Bank Group. (2015). Armed forces personnel, total. Available: <http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1>.

(March 10, 16).

UNESCO Institute for Statistics. (2014). *ISCED FIELDS OF EDUCATION AND TRAINING 2013 (ISCED-F 2013)*.

Available: [http://www.uis.unesco.org/ Education/Documents/isced-fields-of-education-training-2013.pdf](http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-fields-of-education-training-2013.pdf). (March 6, 16).